

Vold i nære relasjoner

Ingri Egeberg

Bergen 1 juni 2023

Kjersti Alsaker

Professor og sykepleier

**Nasjonalt kompetansesenter for legevaktmedisin, Nklm,
NORCE og Høgskulen på Vestlandet HVL**

Fra å være den utvalgte til å bli den usatte

En blir rammet av kriminelle handlinger og
brudd på menneskerettigheter av den en lever
med, har barn med, og planla livet med

Fra Voldtekstsmottak til overgrepsmottak

- Overgrepsmottakenes rolle både med å ivareta alle utsatte for seksuelle overgrep ble endret da en ønsket å inkludere utsatte for vold i nære relasjoner og voldtekstsmottakene fikk navnet overgrepsmottak.
- Det ble utviklet en Nasjonal veileder «Overgrepsmottak» i 2007. Veileder for helsetjenesten (IS-1457) utgitt av Sosial- og helsedirektoratet. Siden den gang har det skjedd organisatoriske endringer som har hatt implikasjoner for overgrepsmottakene, herunder overføring av ansvaret for overgrepsmottakene til spesialisthelsetjenesten i 2016, og det juridiske innholdet fra veilederen måtte oppdateres

Forskning og praksis og noen av mine publikasjoner

30 in total; 17 per- review article, 6 book chapters and 7 rapports

Hovedfagsoppgave «*Kvinnens opplevelser når de bryter ut av et mishandlingsforhold. En oppfølgende kvalitativ studie*»

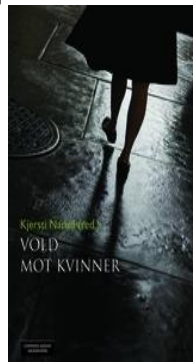
Doktorgradsavhandling «*Quality of life among women who have experienced intimate partner violence*» *A one year follow up study among women at Norwegian women's shelters*

Postdoc: *Arbeid og vold*

Nettkurs: Vold og overgrep

Masterutdanning; Klinisk rettsmedisin for sykepleiere fra høsten 2023

<https://www.hvl.no/studier/studieprogram/rettsmedisin/>

Kunnskap om vold og overgrep lovfestet i akuttforskriften 205

- Nettkurset «Vold og overgrep» er lovfestet i Akuttforskriften Forskrift 20. mars 2015 nr. 231 (eksempel i punkt side 15 : 7. b. « legen må i tillegg ha gjennomført kurs i akuttmedisin og volds- og overgrepshåndtering»).
- «Frihet fra vold 2021- 2024» fremheves behovet for et rettsmedisinsk akutttilbud også til utsatte for vold i nære relasjoner. Behovet for økt kompetanse beskrives blant annet gjennom tiltakspunkt 27 som omhandler å styrke akutttilbudet til vold og overgrepsutsatte: «*Kartlegging av det medisinske, rettsmedisinske og psykososiale akutttilbudet til voksne utsatt for vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep*»
- *Tilby et godt og likeverdig akutttilbud til personer utsatt for vold i nære relasjoner og utvikle nasjonale kliniske prosedyrer for psykososialt, medisinsk og rettsmedisinsk tilbud til voksne utsatt for seksuelle overgrep og vold i nære relasjoner*»

Seksuell tvang i ekteskap og samboerforhold

- Seksuell tvang ikke skjer isolert, men innenfor et mønster av vold i ekteskap eller samboerforhold.
- Når seksuell vold forekommer, rapporterer halvparten om trussel om drap og en tredjedel om alvorlig fysisk vold som for eksempel kvelertak.
- (de fleste som utsettes for psykisk og fysisk vold fra partneren, rapporterer ikke om seksuell tvang).
- Alsaker, et al. 2018 Seksuell tvang i ekteskap eller samboerforhold henger sammen med annen type partnervold,
- Sykepleien forskning 2018

Seksuell vold i ekteskap og samboerforhold

- Kvinner som har opplevd seksuell tvang, har i stor grad opplevd andre former for vold, som dominans- og isolasjonsvold, emosjonell, verbal eller fysisk vold.
- 5,8 prosent av kvinnene i befolkningsutvalget rapporterte å ha vært utsatt for seksuell tvang fra partneren.
- Blant dem som hadde opplevd å bli truet med å bli drept eller truet med kniv eller våpen fra partneren, hadde 50 prosent også erfart seksuell tvang
  - Alsaker, et al. 2018 Seksuell tvang i ekteskap eller samboerforhold henger sammen med annen type partnervold
  - Sykepleien Forskning 2018 13(70230)(e-70230) DOI: <https://doi.org/10.4220/Sykepleienf.2018.70230>

Seksuell tvang vanskeliggjør arbeid

Seksuell tvang er assosiert med handlinger som gjør det vanskelig å være i arbeid.

- hindrer partneren kvinnen i å komme tidsnok på arbeid
- lar være å hente barna i barnehagen gjentatte ganger.
- nekter henne å delta i sosiale aktiviteter på jobb og blir mer og mer sjalu og kritisk.

Seksuell tvang er også assosiert med frykt for at partneren skal oppsøke kvinnen på jobb.

Seksuell vold i voldelige forhold

- I en annen studie blant kvinner ved norske krisesentre var seksuell tvang fra partneren forbundet med annen alvorlig fysisk og psykisk vold, som vold mot gravid mage, dominans og isolasjon samt bitemerker, lugging og vridning av arm.
  - Alsaker K, Morken T, Baste V, Campos-Serna J, Moen BE. Sexual assault and other types of violence in intimate partner relationships. *Acta Obstet Gynecol Scand.* 2012;91:301–7

Oppgave

summe 3 minutt

- **Hvordan er seksuell vold i samboerforhold/
ekteskap annerledes enn annen seksuell
vold?**

Det spesielle med vold fra en nær person

Tillitsbruddet

At det skjer hjemme

Mange typer vold som gjentas

Farligheten fortsetter

Hva er mellom menneskelig vold?

“Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom denne handling skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller å slutte å gjøre noe den vil”

Per Isdal «Meningen med volden», 2000 s. 36.

Forekomstundersøkelsen 2023

- Voldtekt: 14% av kvinner   2% av menn
- Sovevoldtekt; 11 % kvinner   2% menn

- Kvinner mest utsatt
- De fleste kjenner overgriperen fra før

– NKVTS, 2023 (Svarprosent 23%)

Forekomst av vold i hjemmet i Norge

- 4-6 % av alle eldre
- 25% av barn har opplevd minst ett tilfelle av fysisk vold fra foreldre og 8% har vært utsatt for grov vold
- 17- 27% av kvinner fysisk vold – 9% har opplevd livstruende vold
- 17- 22 % av menn fysisk vold – 2% har opplevd livstruende vold

Rapport 2023: Alvorlig fysisk vold: Kvinner 10%

Menn 3%

Mindre alvorlig fysisk vold: Menn 15%

Kvinner 13%

Voldtekt

	2014	2023
• 18-29 år;	8%	19%
• 30-39 år:	11%	19%
• 40-49 år:	9 %	15%
• 50-59 år:	13%	11%
• 60-69 år:	7%	13%
• 70-74 år:	8%	9%

• Rapport NKVTS 2023

Handlingsplanen
for vold i nære
relasjoner.
Frihet fra vold
2021- 2024

«Styrke akutt tilbudet til personer som er utsatt for vold i nære relasjoner gjennom å:

-
- a) Kartlegging av det medisinske, rettsmedisinske og psykososiale akutt tilbudet til voksne utsatt for vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep
-
- b) Tilby et godt og likeverdig akutt tilbud til personer utsatt for vold i nære relasjoner
-
- c) Nasjonale kliniske prosedyrer for psykososialt, medisinsk og rettsmedisinsk tilbud til voksne utsatt for seksuelle overgrep og vold i nære relasjoner»

Hva trengs i et overgrepsmottak/ legevakt for å gi et godt tilbud til utsatte for vold i nære relasjoner?

Kunnskap om hvordan åpne opp for en samtale og det unevnelige

Kunnskap om hvordan ivareta den utsatte

Kunnskap om hvordan dokumentere og ta vare på aktuelle bevis for en rettslig behandling – nå eller senere

Kunnskap om aktuelle hjelpeinstanser

Kunnskap om farevurdering og trygghetplanlegging

Myter

Om det ikke finnes fysisk vold er det ikke et virkelig voldelig forhold

Det er lett å avdekke en voldelig person

Om du blir utsatt for vold, kan du jo bare dra din vei

Mishandling handler om sinne, den som utøver vold har ikke kontroll over sitt sinne

Det er kun menn som er mishandlere

Alkohol og rus er årsak til mishandling

«Et svik mot voldtekstutsatte»

nrk.no 2023

- **I mer enn én av fire voldtektssaker var det ikke dokumentert at det var gjort søk etter biologiske spor på åstedet, for eksempel blod, hud, hår og sæd, som kunne gitt en DNA-profil.**

https://www.nrk.no/dokumentar/krever-tiltak-etter-nrks-opplysninger_-_et-svik-mot-voldtekstutsatte-1.16375892

Voldtekt og kriminalteknisk sporsøk

- Mer enn dobbelt så mange tiltaler ble tatt ut når kriminalteknikere utførte sporsøket, sammenlignet med når dette ble gjort av andre yrkesgrupper i politiet.
- I sakene der kriminalteknikere utførte sporsøkene, ble det reist tiltale i 34 prosent av sakene.
- I sakene der en patrulje utførte sporsøkene, ble det reist tiltale i 16 prosent av sakene.

» Nr.k.no 2023

Makt og avmakt og misbruk av makt

«Makt er evnen til å nå sine mål, om så mot andres vilje og interesser, og kan også bety å ha autoritet eller myndighet over noe»

«Definisjonsmakt er makt til å få gjennomslag for sin versjon av virkeligheten»

Alder – både makt og avmakt

Kjønn og makt: Fysisk styrke og Posisjon

Misbruk av **tillit**

Ulike typer mellom menneskelig vold

- Fysisk vold
- Psykisk vold
- Seksualisert vold
- Materiell vold
- Økonomisk vold
- -----
- Stalking
- Omskjæring
- Tvangsgifting
- Nettrelatert vold

Psykisk vold

- Psykisk vold er alle måter å skade, skremme eller krenke på som ikke er direkte fysisk i sin natur, eller måter å styre eller dominere andre på ved hjelp av en bakenforliggende makt eller trussel.
- Direkte trussel
- Indirekte trussel
- Degradierende og ydmykende adferd
- Kontroll
- Utagerende sjalusi
- Isolering
- Emosjonell vold
- Latent vold

Din utvei.no

ulike former for vold i nære relasjoner

- <https://dinutvei.no/om-vold/244-ulike-former-for-vold>
- <https://dinutvei.no/utsatt/314-har-jeg-blitt-utsatt-for-vold>

Hva kjennetegner et hjem og nære relasjoner

*Behovet for et eget territorium der en kan slappe
av og være seg selv og være trygg*

- Frihet fra
- Frihet til
- Nærhet
- Ro
- Trygghet – forutsigbarhet - tillit

VIOLENCE AGAINST WOMEN: HEALTH IMPACT

Women exposed to intimate partner violence are →

Mental Health

TWICE
as likely to experience depression

**ALMOST
TWICE**
as likely to have alcohol use disorders

Sexual and Reproductive Health

16%
more likely to have a low
birth-weight baby

1.5 TIMES
more likely to acquire HIV and 1.5 times
more likely to contract syphilis infection,
chlamydia or gonorrhoea

Death and Injury

42%
of women who have experienced
physical or sexual violence at the
hands of a partner have
experienced injuries as a result

38%
of all murders of women globally
were reported as being committed
by their intimate partners

Nytt fokus på behovet for dokumentasjon av vold i nære relasjoner

- Akuttforskrift for somatisk helse
- Den nye handlingsplanen Frihet fra vold 2021-2024
- Hva vil den nye voldtektrapporten si?

Rettsmedisinsk kompetanse i møte med ofre for vold i nære relasjoner (barn, ungdom, voksne og eldre)

- «Planen understreker at rettsikkerheten skal sikres i saker **om vold i nære relasjoner** og vold mot barn. Etterforskning av saker om vold og overgrep skal prioriteres, kapasiteten skal styrkes og kvaliteten skal økes.»
- <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/bekjemper-vold-og-seksuelle-overgrep-mot-barn-og-ungdom/id2398050/>

Mange saker
henlegges eller
ender med
frifinnelse.

*Kan økt
rettsmedisinsk- og
traume-
kompetanse blant
sykepleiere endre
dette bildet?*

Ja, viser internasjonal forskning.

Henleggelse henger sammen med at det i mange voldtektssaker ikke foreligger vitnebevis eller tekniske spor, slik at avgjørelsen beror på en samlet vurdering av troverdigheten i forklaringene til de involverte i saken.

Fra side 20 i handlingsplan mot voldtekt 2019- 2022

<https://www.regjeringen.no/contentassets/1469f9bedad1476aad0369ee899ab65/handlingsplan-mot-voldtekt-20192022.pdf>

The Impact of Sexual Assault Nurse Examiner Programs on Criminal Justice Case Outcomes: A Multisite Replication Study <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24875379/>

- 35 prosent av alle kvinner vil i løpet av livet oppleve vold. Over 600 millioner kvinner bor i land hvor vold i hjemmet ikke er forbudt.

Å miste sine livsmuligheter

Vold i hjemmet reduserer menneskers livskvalitet og muligheter til å bruke og utvikle sine livsressurser

Vold forstyrrer den kreative ro

- <https://voldsveileder.nkvts.no/>
- Politi – du ser det ikke før du tror det
- <https://www.youtube.com/watch?v=7KrXIPS7h70>
- <https://snakkemedbarn.no/maja/ove/>

Filmklipp

Til barnets beste

- Behandling av barnelovssaker med volds- og overgrepssproblematikk

<https://www.youtube.com/watch?v=m1aC6HM03wo>

Barn og unge

Opptappingsplanen mot vold og overgrep inneholder mange tiltak som er relevante for forebygging av

voldtekt rettet mot barn og unge.1) Regjeringens opptappingsplan mot vold og overgrep mot barn kan

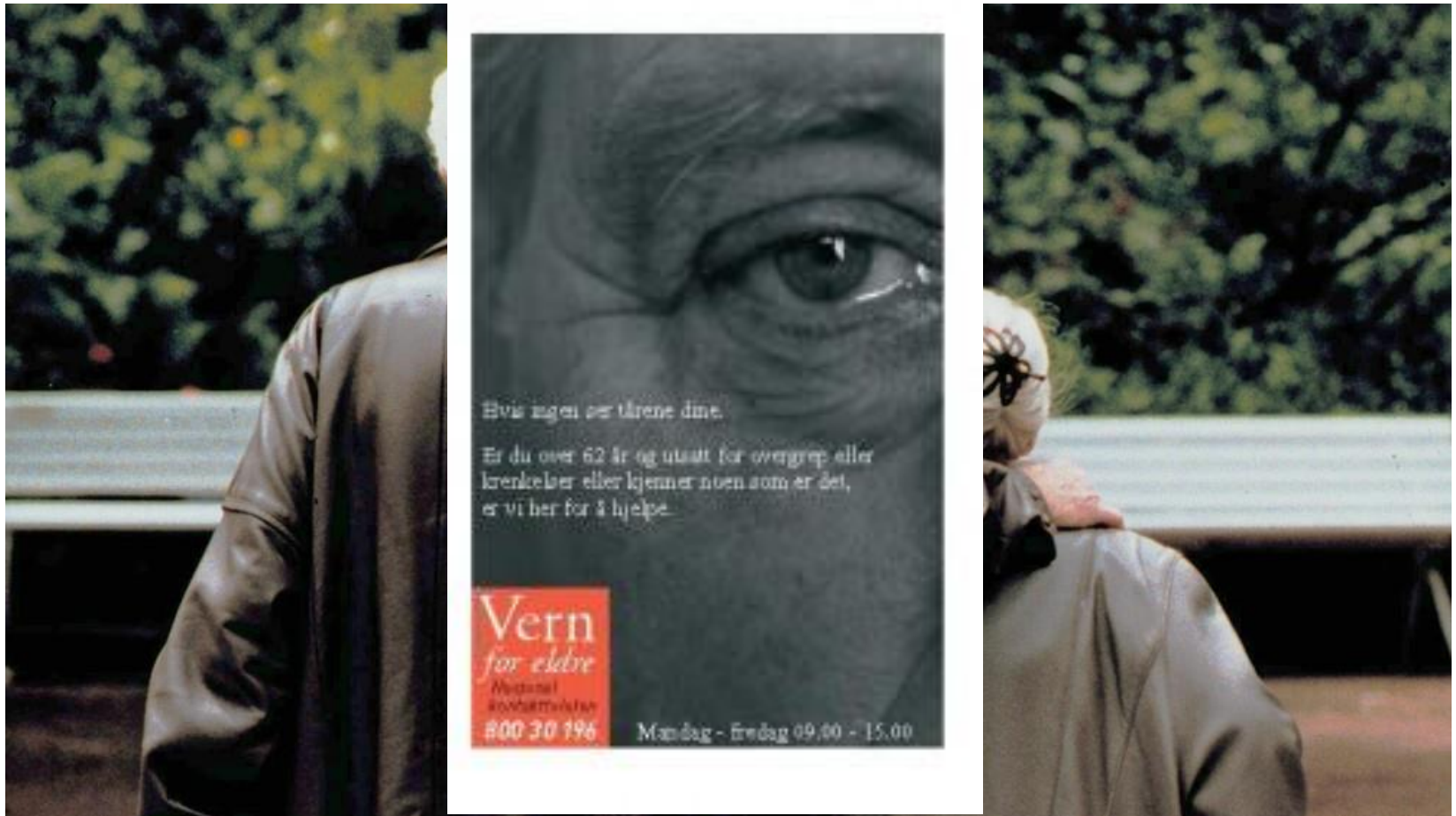
leses her:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-12-s-20162017/id2517407/>

Vold mot eldre

Landsomfattende telefon 80030196

<https://www.vernforeldre.no/>

Blis ingen av årene dine.

Er du over 62 år og utsatt for overgrep eller krenkelser eller kjenner noen som er det, er vi her for å hjelpe.

Vern
for eldre
Nasjonal
krisetelefon
800 30 196

Måndag - fredag 09.00 - 15.00

Konsekvenser av vold

- Vold, seksuelle overgrep, og omsorgssvikt i barndommen er en godt dokumentert risikofaktor for psykiske lidelser som angst, depresjon og posttraumatisk stresslidelse, og for en rekke somatiske sykdommer som astma, kronisk bronkitt og kronisk smertesykdom (Hjemmen, 2002; Hjemdal, 2012).

Varsel om farlighet og Partnerdrap

- I syv av ti drapssaker kommer det frem at kvinnen har fortalt andre om den vanskelige situasjonen
- Dette omfatter at de har varslet politiet, fastlegen eller vært på krisesenter.
- Men i 40 prosent av disse varslene har ikke etatene tatt dem på alvor.

Grøndahl

Partnerdrap

- Det er veldig få drap i Norge sammenlignet med de fleste andre land. USA har for eksempel 5,6 drap pr 100.000 innbyggere.
- Men det er store kjønnsforskjeller når det gjelder risiko for å bli drept eller drepe. Kvinner har størst risiko for å bli drept av mannen som står dem nærmest.
- En av fire drap i Norge er et partnerdrap

- **Fem risikofaktorer for partnerdrap:**
- Dette er risikofaktorer som partnerdrapsmenn ofte har til felles. Gjerningsmannen:
- Har ofte vært vitne til vold i oppveksten
- Har selv utøvd vold tidligere
- Er tidligere vært domfelt
- Har misbrukt alkohol og/eller andre rusmidler.
- Har stor aldersforskjell til offeret, er som regel mye eldre.
- *(Kilde: Om drap, bok av Pål Grøndahl. Rettspsykiatrisk sakkyndig)*

Vold i nære relasjoner er ofte vold i hjemmet

Partnervold «Å gå fra å være den utvalgte til å bli den utsatte»

Vold mot barn

Vold mot eldre

Omskjæring, tvangsgifting

EN ETISK REGEL

fra Alternativ til vold ved Per Isdal

VOLD ER UTØVERENS ANSVAR.

VOLD SPRINGER UT FRA UTØVERENS FØLELSER OG BEHOV, DEN VELGES SOM EN AV ET UTALL MULIGE MÅTER Å REAGERE PÅ I EN SITUASJON, OG DEN HJELPER UTØVEREN TIL Å FÅ NOE SOM HAN ELLER HUN TRENGER ELLER ØNSKER.

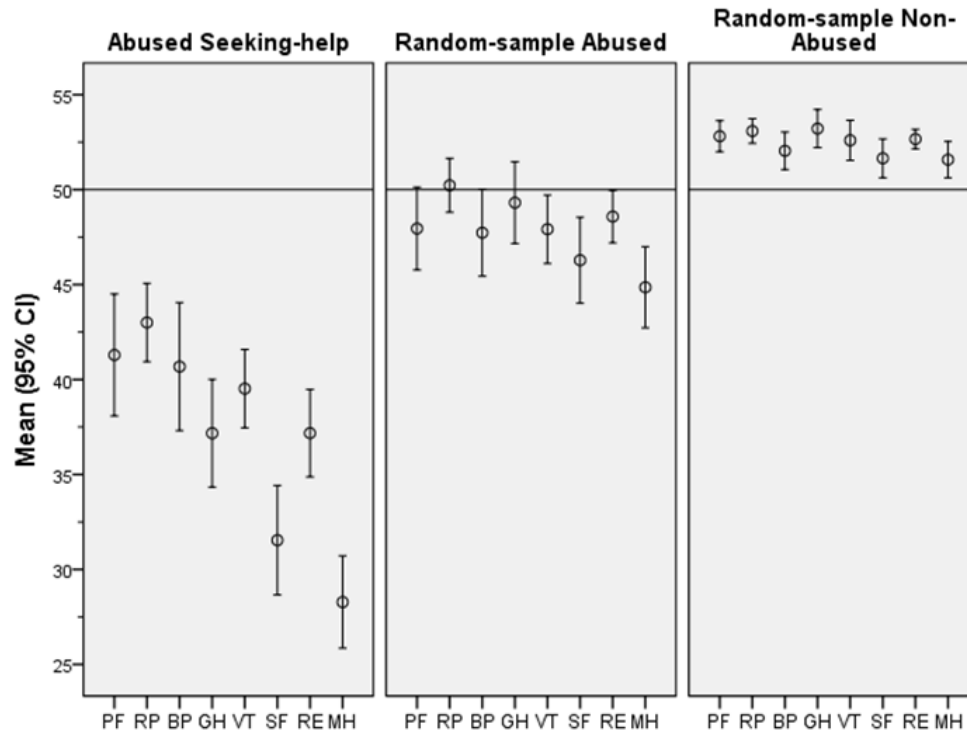
Tap av livskvalitet

Livskvalitet

- «Livskvalitet er ikke en statisk til stand, men et bevegelig mål som reflekterer forholdene i menneskers liv og varierer med de omgivelsene man til enhver tid befinner seg i»

– Rustøen s, 34, 2001 i Håpe og livskvalitet

Livskvalitet i de tre utvalgene

BMWH-D-17-00135R6

Intimate partner violence associated with low quality of life

Kjersti Alsaker, Ph.D; Bente E Moen, Professor; Tone Morken, PhD; Baste Valborg, PhD

BMC Women's Health

«Symptomer» på alvorlig psykisk vold:

- Isolasjon og Dominans vold (patriarkalsk terrorisme) gir «symptomer» som
- Ensomhet og usikkerhet, stadig mindre omgang med og eventuelt tap av venner og familie, samt fravær på jobb.
- Skam og skyldfølelse
- Konsentrasjonsproblem
- Isolasjons og dominansvold er assosiert med seksuell vold

«Symptomer» på Verbal og emosjonell psykisk vold

- Lav selvtillit
- Opplevelse av å være lite verd
- Opplevelse av å være dum, stygg, tykk, lite attraktiv, lat, ekkel, dårlig mor- en opplevelse av å være slik de har fått høre jevnlig at de er.

Gjennomføring av farevurdering bør alltid finne sted i forbindelse med skadedokumentasjon

---

DANGER ASSESSMENT-5

Jacquelyn C. Campbell, Ph.D., R.N.
Copyright, 2015; www.dangerassessment.com

This brief risk assessment identifies women who are at high risk for homicide or severe injury by an intimate partner.^{1, 2}

Mark **Yes** or **No** for each of the following questions. ("He" refers to your husband, partner, ex-husband, ex-partner, or whoever is currently physically hurting you.)

- 1. Has the physical violence increased in frequency or over the past year?
- 2. Has he ever used a weapon against you or threatened you with a weapon?
- 3. Do you believe he is capable of killing you?
- 4. Does he ever try to choke you?
- 5. Is he violently and constantly jealous of you?

Forslag til spørsmål:

- Er du noen gang redd i eget hjem?
- Er du redd for partneren din eller andre?
- Har du noen gang blitt ydmyket av partneren din, tidligere partnere eller andre? Blir du nedverdiget offentlig, hindret i å møte venner eller gjøre ting du ønsker?
- Har du noen gang blitt slått, sparket eller på andre måter angrepet fysisk.
- Hvis ja, når, av hvem, hvor mange ganger og hvilke skader?
- Har noen gjort noe seksuelt mot deg som du ikke ønsket? Hvis ja, når og av hvem?
- Har noen i løpet av det siste året gjort deg bekymret for tryggheten til barna dine, eller er du bekymret for tryggheten til barnet ditt når det blir født?

Voldsutsatte kvinner og menn må få informasjon om hjelpetilbud

- Krisesenter
- Overgrepsmottak
- Politi- voldsalarm og besøksforbud
- Gratis Bistandsadvokat
- Alternativ til vold
- Hjelpetilbud til barn
- Psykologisk hjelp
- Økonomisk hjelp
- Voldsoffererstatning

Taushetspliktens begrensninger

- Varselsplikten står over taushetsplikten
- Varselplikten pålegger deg å melde fra til politi/ barnevern når man holder det for sikkert eller mest sannsynlig at aktuelle voldshandlinger vil bli eller er begått.

Eksempel på trygghetsplanlegging

Har du

- Telefonnummer til krisesenter/ politi?
- Tenk igjennom hvordan du og barna kan komme i sikkerhet?
- Gjemt unna penger?
- Et ekstra sett av bil og husnøkler?
- Etablert en kode med familie/ venner?
- Spurt naboer om de kan ringe politi/ eller ringe på dersom volden starter?
- Fjernet våpen?

-
- Har du klar; En bag med nødnumre/krisesenternummer/ identitetskort/ bankkort/ kjørekort
  - Ekstra klær/ viktige telefonnumre etc

– (McFarlane, J., A. Malecha, J. Gist, K. Watson, E. Batten, I. Hall and S. Smith. 2002. "An intervention to increase safety behaviors of abused women: results of a randomized clinical trial." *Nurs Res* 51:347-54.)

Takk for oppmerksomheten
Spørsmål?

Bildene er laget av Ingri Egeberg

- <https://www.svri.org/>